

FRANTIŠEK TÄUBER:
Z TEORIE A PRAKSE PRODEJE ZA HOTOVÉ
V DRUŽSTVECH KONSUMNÍCH.

Prodej za hotové a odpírání úvěru bylo jedním z problémů již při tvoření různých forem sdružování a vzájemnosti v ranné době této organisace na konci XVIII. a na počátku XIX. století. Podnětem k družstevnictví bylo kruté sociální postavení ochuzených řemeslníků, drobných výrobců, které bychom mohli srovnati s nynějšími domácími dělníky. Hospodářská revoluce anglická udělala z nich na ráz nemajetné občany, třídu za mzdu pracující a na ni odkázanou; vznikl tak zvláštní stav — dělnictvo. Při tomto ekonomickém záchvěvu propadlo nemilosrdné bídě statisíce lidí; nebylo příležitosti vydělkové, továrny se strojní výrobou ubraly lidem práci a chléb, rozvrat zasáhl hluboko do životních poměrů ustálených po několik staletí. Proti tíživé moci jedinců rodí se myšlenka spojení lidí stejným zlým osudem postižených, jichž snahou bylo brániti se proti příkořím vzešlým z nových útvarů společenských. Z chudoby a nouze vyrůstala tedy idea kooperace. Realisovati ji nebylo při nedostatku hmotných prostředků věcí snadnou. Začátky sdružování konsumentů byly svízelné.

S úsilím po sociálním zlepšení za pomoci slučování zůstávaly však souběžnými i jiné vlastnosti lidské: sobectví, nepoctivost a k tomu se družila i zpronevěra. Anglické rčení o bezpečnosti »safety first« bylo na svém místě, když se stále uplatňovala touha vysvoboditi trpící z hrozné bídy, do níž byli zatlačeni přeměnami v hospodářském životě. Družstvo »The Co-operative and Economical Society« v Londýně (1821) vypracovalo plán na vybudování obce podle teorie Owenovy a hodlalo ji zalidniti 250 rodinami. Všestranná starost družstva o členy spočívala v jejich ubytování, zásobování, výchově a sociální péči o ně. K existenci podniku bylo uloženo každému členu platiti týdně 1 guineu (21 šilinků) na generální fond k financování organisace. V podrobném rozpočtu družstva, doplněném plánem nákladů vyživovacích bylo vypočítáno, že členstvu v obci ušetří se ročně 7.780 liber šterlinků, ježto stejné množství statků, za něž v obchodě soukromém by bylo zapláceno 20.836 liber št., dostane se v obci za 13.050 l. št. Družstvo se zabývalo zřízením skladiště, kde by se členům prodávalo za hotové s 5% přírůžkou k úhradě výloh. Na tomto příkladu vidíme, že družstvo zavedlo dva systémy placení, a to dopředu i za hotové. Placení dopředu bylo vlastně zálohou k udržování podniku, odběr za hotové k ochraně před dluhy u členů.

Ideály byly veliké, praxe pramalá. Nebylo zkušeností a znalostí pro takové podnikání. Z chyb se lidé učí a mají se učit; chyb muselo se dopustiti i nové hnutí ve svých začátcích, aby samo přišlo trpkou zkušeností na správné cesty. Tak mohl na příklad prodavač v družstvu vydávati zboží členům, ale členové platili je členům výboru. Kolik nepřístojností se při tom nepochybně objevilo! Forma takových sdružení spočívala na pokladě libovolném, nebyla vázána zákony; byla tvořena obchodní nevyškoleností při nákupu i prodeji. Vady, jímž tehdy hnutí spotřebitelů trpělo, byly proto ponejvíce finanční povahy. Kde byla opatrnost strážcem při těžkých začátcích, tam bylo často zabráněno pohromám. Některé další příklady z historie objasní tehdejší situaci. V osadě Upperby u Carlisle v srpnu v roce 1829 založené sdružení pracovalo pouze s několika členy a zůstalo malým družstvem plných 100 roků, kdy v roce 1929 mělo pouze 126 členů. Družstvo toto, které má za sebou již úctyhodné stáří, hned ve svých prvních stanovách pravilo, že člen má mu platiti na kmenový kapitál (závodní podíly) 4 šilinky týdně. Kdo zaplatit nemohl, platil tři pence pokuty za nedodržení závazku. Poplatky připadaly fondu družstva. Každý člen byl povinen v družstvu nakupovati zboží dobré jakosti a za hotové. Členy družstva mohli býti pouze lidé dobrých charakterů. Jakmile však proti družstvu vyvstala soutěž obchodníka, založen byl při družstvu klub vzájemnosti (Upperby Club Shop), jehož úkolem bylo přijímati členské zálohy za účelem sbírání větších obnosů, za něž bylo nakupováno pro členy zboží, aby tím zamezeno bylo poskytování úvěru družstvem. Družstvo v Coventry (1832) omezilo

počet členů na 40 »vskutku věrných družstevníků«. Nový člen byl přijat teprve tehdy, když některý ze starších zemřel. Družstvo se tak bránilo proti přívalu — jak samo ve svých pamětech uvádí — »lidí nečestných«, aby si zachovalo svou nejlepší pověst. Rok nato dosadilo tříčlenný výbor, jemuž bylo uloženo starati se o zaplacení pohledávek členů. Úvěr, soudíc dle opatření, vzrůstal, takže v roce 1842 bylo provedeno jisté omezení, podle něhož novým členům nebylo dáno na úvěr více jak za 8 šilinků, starším patrně za více. Úvěr nečlenů pravděpodobně se zvyšoval, takže družstvo přijalo pravidlo, že »člen musí nakupovati za 5 šilinků, jinak zaplatí pokutu za každý chybící šilink.« Úvěr podle záznamů družstva byl stále vyšší, takže v roce 1862 vydalo družstvo nařízení, že nesvěří více než za 4 libry šterlinků. O masopustním úterý a o vánocích byly k tomu pořádány ještě hostiny pro členy. Dividenda byla vysoká bez ohledu na tržbu člena a byla vyplácena ve výši 2–3 liber. Tak to družstvo dělalo až do roku 1865; příštího roku (1866) se usneslo, že na toho, kdo nebude v prodejně nakupovat, bude podána žaloba. Úvěrové obchodování družstvem pořádně otrásl. Poněvadž takové hospodářství muselo vésti neodvratně k úpadku, byl v roce 1868 úvěr úplně zastaven a družstvo přijalo zásadu hotového placení. Družstvo překonalo všechny obtíže, má nyní 5.516 členů a jeho tržba dosahuje ročně 30 milionů Kč.

Analogické poměry byly u sta družstev stejné povahy. Slabinou spolků bylo, že správa byla ponechána důvěrníkům, zpravidla jedné osobě. Služby dohlížecí téměř nebylo a nesvědomitost, která za takových okolností měla zkyplenou půdu, přímo bujela. Není tedy divu, že velké množství konsumů zaplatilo neupravené hospodaření svou existencí. V letech třicátých XIX. století zachvátila Anglii po hospodářské revoluci těžká průmyslová krize a nastala deprese. Zaměstnavatelé namnoze neplatili mzdy, zato však zřizovali si potravinářské krámy, závodní konsumy, systém výměnného obchodu (Truck-Shops). Dělníci neobdrželi za svou práci mzdy, nýbrž toliko zboží, a kde mzdu obdrželi, byli přinuceni utratiti v těchto krámech všechn svůj skrovný výdělek; nestačil-li, dostali na úvěr. To způsobilo nezměrnou závislost na zaměstnavatelích, pravě nevolnictví. Systém vedl k výstřelkům a nezřízenostem, takže byl vládou zákonem z roku 1830/31 zakázán. Tovární konsumy nebyly dělníkům dobrodiním v žádném směru.

Nemenší útisk měly v zápětí agentury, jiný druh zřízení obchodních (Agency System). Drobní obchodníci ujednali s průmyslníky smlouvy, dle nichž byli dělníci pobízeni nakupovati u smluvní strany své potřeby. Konsumentí byli úvěrem přímo zamořeni. Opět jiným druhem osidel byly (Badger-Shops), jezevčí krámy nebo díry, také mučírny zvané. Poskytovaly úvěr po tak dlouho, až tam spotřebitel úplně uvázl. Chtěl-li jíti nakupovati jinam, musel dluh nejdříve zaplatiti, nebo jinak byl vymáhán na něm najatými bičiči a pochopy; že vynucování dluhu tímto způsobem nebylo žádnou zábavou, je na bíledni.

V Rochdalu v roce 1833 Howarthem založená prodejna zhroutila se po dvou letech k vůli úvěru, který zavedla. Členové zboží odebrali a pak se v prodejně více neukázali. Škoda úpadkem způsobená byla citelná. Nespočetné podobné události posilovaly vědomí, že v konsumech se nejlépe osvědčuje jenom prodej za hotové. Všechno to bylo přede hrou před přijetím zásad rochdalských pionýrů, kteří si v roce 1844 založili družstvo a prodej za hotové vytýčili jako první a nejdůležitější podmínku. Po stránce finančně obchodní byli poctiví průkopníci — jak si sami říkali — zběhlí zkušenostmi a hlavně vedení metou prodeje za hotové, nepracovati s úvěrem, rozdělití zisk podle nákupu a předkládati členstvu účetní závěrku. Stále zdůrazňovali: »Neodchyluj se od zásad hotového placení při nákupu i prodeji. Čestný nákup — čestný prodej!« Pro hotové placení byly důvody mravní, úvěr byl považován za zlo a příčinu k nekalé soutěži. Rochdalští projevíli k úvěru naprostý odpor. Úředníkům bylo pod trestem zakázáno kupovati nebo prodávati na úvěr. Ve stanovách bylo toto ustanovení dvakráte opakováno. Při nedbání těchto pravidel byla ukládána pokuta, po opakování nastalo propuštění porušovatele stanov. Poměry úvěrem vyvolané a z nich plynoucí odvislost konsumentů, zvláště dělníků, dosahovala vysokého stupně. Svědčí o tom v památku družstva rochdalského podnes dochované

zápisy členů o stavu jejich zadlužení, v němž vězeli u obchodníků, dokud družstva nebylo. Tak uvádějí jednotliví členové:

1. Po 40 let bylo mé jméno v knihách obchodníka. Nakupoval jsem až za 30 šilinků, dluh byl časem 30 liber šterlinků.

2. Kupoval jsem u obchodníka za 10 šilinků týdně, dluh byl 40—50 šilinků.

3. Čtrnácte roků nevybředl jsem z dluhů u obchodníka. Za 9 šilinků jsem nakupoval, 30 šilinků dlužil. Příčina mé chudoby byl systém úvěrní.

Družstvo vysvobodilo nebohé lidi ze zoufalé situace. Úvěr ve veřejném životě tvoří sice nezbytnou součást finanční politiky, u tkalců v obvodu města i v městě Rochdalu byl však opravdu zkázou. Družstvo odpíralo úvěry i z důvodů právních. Dle tehdejších zákonů byl větitel vázán pohledávky vymáhati žalobou chtě nechtě. K těmto krokům družstvo poctivých průkopníků rochdalských se neodhodlalo, úvěr neposkytovalo a naučilo své členy kupovati za hotové. Po roce trvání družstva vyvolalo radostnou náladu usnesení o úrokování závodního podílu. Při 3·5% byl to u 5 podílů, jež každý člen mohl mít, do roka slušný příjem; za těžkých poměrů, v nichž dělnictvo žilo, působilo to jako osvěžení hospodářské a účast na přebytku byla nadějí na lepší sociální žití. Správa si počínala šetrně a tak se dostavil pěkný úspěch, který se stupňoval rok od roku.

Jiným družstvům se tak nedařilo. V letech padesátých a šedesátých opakovaly se peněžní nezdary četných družstev. Jeden z průkopníků rochdalských Cooper zjistil, že poklesky finanční byly zaviněny tím, že administrace družstev nebyly správně založeny, že nebylo přehledu o hrubém zisku a mladá družstva vyplácela vysokou dividendu. K tomu se pojil nedostatek praxe ředitelů, tajemníků a revisorů ve zjišťování reálních podkladů peněžní výkonnosti. »Jakmile ztratila družstva orientaci o skladu zboží, nemají přehledu o pohledávkách, dluhy nesprávně vedou a zásoby přeceňují, je to cesta ke zkáze,« usuzoval Cooper. Rovněž stávky v kovoprůmyslu roku 1850 v Oldhamu, Boltoně a Brightoně napomáhaly ke zhoršení situace úvěrové, zatím co dobrý příklad v Rochdalu obracel k sobě zájem upadajících družstev, která v obnovení zásad poctivých průkopníků nebo přijetím jich vyhýbala se hrozícímu zhroucení. Ještě ve výroční zprávě rochdalských z roku 1861 se praví, že »družstvo nemá dlužníků«. Překonávalo zlo zakořeněné houževnatě a vytrvale; členové dělníci se z této příslosti mnoho netěšili a tak, jak těžce si navykali na dodržování kupovati jedině za hotové, stejně neradi odvykali úvěru. Přítel družstevního dějepisce Holyoaka profesor Newman vyslovil se v jedné přednášce o úvěru v tom smyslu, že by si přál, »aby všechny pohledávky za zboží u konsumentů byly prohlášeny za propadlé, neboť by i kramáři byli sproštěni starostí, které pohřbily štěstí tisíců lidí.« Příklad rochdalský povzbudil i kancléře lorda Westburyho k vypracování zákona o zrušení drobného úvěru spotřebitelům vůbec v domnění, že tím vyvolá větší spořivost. Různými okolnostmi však k uzákonění návrhu zákona nedošlo. Ale fakt sám o sobě je výmluvným svědectvím, jak mocně působilo hospodaření poctivých průkopníků i na nejvyšších místech politických. Budiž učiněna ještě zmínka o pomocném fondu, zřízeném farářem Molesworthem (1864) ve výši 500 liber šterlinků, z něhož chudým tkalcům postiženým krizí byl poskytnut bezúročný úvěr. Základ k tomuto účelu věnovaný nebyl ani vyčerpán. Ježto půjčky 1—5 liber byly podle termínu stanoveného včas vráceny, věnoval zakladatel po překonání krize uvedený obnos fondu výchovnému.

Družstva prožila ve svém celku pohnutou dobu. Nedostávalo se ani jim samotným dostatek ochrany před lidmi s úmysly nešlechtnými. Až teprve družstevní zákon z roku 1852 (Industrial and Provident Societies Act) přivodil nápravu poměrů, vyřešiv vztah členů ke družstvům a naopak. Nová doba, která odstranila mnohé nepřístojnosti, uvádí družstva do příznivějšího stavu, než v jakém byla do vydání zákona. Založením Velkonákupní společnosti anglické C. W. S. (1864) a Cooperative Union (1869), které družstvům napomáhaly při sestavování účetních závěrek, po stránce obchodní i organizační, zjednáván byl správný přehled o finančním hospodaření a odstraňovány chyby, dosud se vyskytující.

Zásada hotového placení byla družstvy neustále šířena a zesiluje se i dnes. Ale zákony hospodářského a sociálního vývoje kladly odpor nejlepšímu snažení. Nezbylo než pokračovati v potírání úvěru, ale při tom učiniti opatření rázu správně účetnického, aby družstva netrpěla odchodem členů, újmou na tržbě a oslabením všeobecným. Opatření těchto bylo třeba, ježto družstev přibývalo, zabírala stále širší oblast konsumentů a rozšiřovala obchod. Družstva nezůstala při pouhém zásobování zbožím smíšeným, nýbrž zařizovala i vlastní výrobu všech statků spotřeby. Z toho zase vyplynula nutnost zachytiti tržbu členů, zhodnotiti mzdu dělnických i úřednických spotřebitelů co nejúčelněji a vylučovati ze styku mezi spotřebitelem a výrobcem řetěz překupníků, články zdražovací. Konsumní družstva ve Vel. Britanii, která zásobují při více jak 6.000.000 členech na 25.000.000 lidí, což se rovná asi 50% obyvatelstva, neponechávají problém služby spotřebitelům řešení nahodilému. Sdružují konsumenty, soustřeďují jejich kupní síly a čelí možným ztrátám z úvěrů vyplývajících použitím rozmanitých způsobů. U družstev konsumních jedná se o 2 druhy úvěru:

1. O úvěr spotřeby běžné, denní (potraviny, nápoje, zboží smíšené); úvěr je nekrytý, zboží poskytnuté na úvěr po odnesení z prodejny jest upotřebeno, konsumováno, nelze je zákonem zajistit.
2. O úvěr statků hodnoty trvalejší (šatstvo, nábytek a jiné domácí potřeby); úvěr je krytý, statek zůstává až do zaplacení majetkem družstva.

Pro obmezování úvěru v družstvech platí směrnice poctivých průkopníků rochdalských, k mezování ztrát prospektivních z pohledávek mají pak družstva tato opatření:

1. Kluby vzájemnostní.
2. Tvoření rezerv:
 - a) k úhradě dividendy a správních výloh (25% z hrubého přebytku);
 - b) k úhradě pohledávek nedobytných (20% z hrubého přebytku).

Klubů vzájemnostních je více než 12 druhů a jsou zřízeny u družstev. Mají svou zvláštní statutární správu. Tři nejdůležitější kluby, jejichž činnost koresponduje s družstvem, zvláště však se standardním účetnictvím zaváděným Cooperativní Uní od roku 1927, mohou použiti i družstva s jinými kluby, než jak je uvádíme.

V klubu prvním splácí členové peněžní částky a po dosažení jisté výše dostanou za to v družstvu zboží.

V klubu druhém vydává se členu zboží ihned po první splátce. Se stanoviska družstevního je to zařízení veskrze špatné. Coop. Unie tento způsob nedoporučuje.

V klubu třetím, je-li to »klub dvaceti týdnů«, každý člen složí po 1 šilinku a v pořadí za sebou dostane každý z členů v jednom týdnu za tolik šilinků zboží, kolik členů klub čítá.

Účetní technika je při tomto zřízení složitější než účetnictví obvyklé, ale vyvažuje námahu s tím spojenou.

Které jsou teoretické předpoklady ku tvoření dvou rezerv, jež Cooperativní Unie v Manchesteru ve svém účetnictví zdůrazňuje? Jakmile je zboží členu vydáno a není placeno, ztrácí okamžitě svou skutečnou prodejní cenu. Zásoba v prodejně byla snížena a vydané zboží nebylo honorováno příjmem protihodnoty členu, zaplacením. Aktiva družstva, zboží, dokud je v moci družstva, má svou určitou hodnotu, ačkoliv ne vždy stejnou a celou. Hodnota tato se mění častokráte pohyblivostí trhu cenového nebo také skladováním. Jakmile se ze zásoby zboží stane pohledávka za zboží, snížila se jeho hodnota reálná. Když je pohledávka zaplacená, poskytují družstva na zaplacenou částku dividendu. Splátka je vždy nižší dluhu skutečného. Pro družstvo má pohledávka členská jenom onu cenu hotovosti, jaká byla na celkový dluh zaplacená. Kromě toho připadá ze splátky, přijaté v peněžní hotovosti, částka na výlohy družstva, které jsou připočítány k ceně zboží; proto je pochybným, že by tato částka měla býti v součtu pohledávek v účtu rozvázném uvedena jako aktiva. Dalším důvodem je, že v mnoha případech má býti celková pohledávka snížena při nejmenším o výši dividendy, po případě o něco více. Dividenda bude členu vyplacena po vyrovnání dluhu a proto je třeba dividendu si připravit.

Některé pohledávky nebudou případně vůbec zaplacený a i s tím jest třeba počítati. To jsou prospektivní, předvídané ztráty, pro něž je zapotřebí učiniti jistou rezervu, která po odečtení nezapravených pohledávek přiblíží pohledávky aproximativně výši, jaká by byla realizována, kdyby dluhy byly zaplacený. Ale je ještě jiná úvaha k odůvodnění úložku k rezervě, že totiž kapitál, za nějž bylo zboží nakoupeno, leží ladem, ztrácí na své hodnotě a zůstává při nejmenším snižen o úroky běžné, nehledě k jiným možnostem jeho výnosnosti. Reserwa pohledávková tvoří se na konci každého obchodního období dle bilancí čtvrtletních a pololetních, když nejdříve pohledávky nedobytné byly odepsány.

Jak snižují anglická družstva pohledávky? Činí tak procentem hrubého zisku. Když na příklad je průměr jeho v oddělení zboží 25⁰/₁₀₀, sniží se hrubý přebytek z tržby za zboží o uvedené procento. To je reserwa pro dividendu a výlohy; v tom není započítán koeficient k rezervě na pohledávky nedobytné. Procento na pohledávky tyto závisí na rozmanitých okolnostech, mezi něž patří doba, po kterou trvá pohledávka, stav obchodu, výše splátky, jíž se dluh umořuje, průměr ztráty uplynulého obchodního období a jiné. Po zjištění těchto činitelů stanoví se určité procento, kryjící risiko přiměřeně, pravidelně však určuje se 20⁰/₁₀₀. Tím se vytváří dvě rezervy na jeden a týž dluh. Někteří kritikové činí proti tomu námitky, že na pohledávky nedobytné netřeba tvořiti dividendovou rezervu. Teoreticky je ospravedlněno, odečtou-li se pohledávky nedobytné dříve, nežli se zjišťuje částka na dividendu rezervovanou. V praxi je lépe vyhovujícím a také zdůvodněnějším počítati obě rezervy na hrubou pohledávku a v aktivech odečísti rezervu od hrubé pohledávky. Obě položky jsou vyznačeny v účtu rozvážném a jen zůstatek snižený jako konečný je počítán za skutečná aktiva.

Příklad, jak vypadá v bilanci stav pohledávek družstev konsumních soustředěných v Co-operative Union.

STATEMENT OF LIABILITIES AND ASSETS, 1927.

(Výkaz pasiv a aktiv, 1927.)

Liabilities (Dluhy)	Assets (Jmění)	£
	1. Stocks — (zásoby)	
	2. Property — (majetek)	
	3. Investments — (podíly v cizích podnikách)	
	4. Various Assets — (různá aktiva)	
	Accounts owing to Society for Goods	£ 100 ⁰ / ₁₀₀ 8,241.913
	(Pohledávky družstva za zboží)	Kč (1.351,673.600)
	LESS Reserves 25 ⁰ / ₁₀₀ + 20 ⁰ / ₁₀₀	£ 45 ⁰ / ₁₀₀ 3,708.861
	(Odpočet rezervy)	Kč (608,253.165)
		ZŮSTATEK
		aktiva skutečná
		55⁰/₁₀₀ 4,533.052
		(743,420.528)

Z celého historického vývoje prodeje za hotové před založením družstva rochdalského i po něm, změnami, které v systému tohoto prodeje nastaly se zřetelem k činnosti klubů vzájemnosti a tvoření rezerv k ochraně družstev před ztrátami z pohledávek nedobytných je nesporným, že úvěr je skutečným velikým problémem. Družstva přes veškerý tlak, který je vykonáván na povolování úvěru zvenčí a jemuž také napomáhá poskytování úvěru v drobném obchodě nedružstevním, odolávají přes všechno

to těmto náporům a tlačují úvěr na míru nejnižší, poněvadž prodej na úvěr členům v družstvech konsumních je kluzká cesta a, jakmile se družstva na ni dají, nemívá to pro ně samotná dobré následky. V hospodaření a obchodě nedružstevním způsobuje úvěr daleko větší obtíž. Hospodářské kruhy chtěly úvěru čeliti financováním konsumů. Nedospěly však daleko pro množství nepřeeknatelných překážek, jež se jeví v nejistém počtu zákazníků. Poněvadž poskytování úvěru ve zboží spotřebitelům nemělo svůj původ v družstevnictví, nýbrž v obchodě soukromém, dbají družstva o jeho vymýcení ze svého středu.

PŘEHLED O TRŽBĚ,

některých srovnávacích položkách aktiv a pasiv, jakož i o členstvu v družstvech konsumních.

	V Anglii v roce 1927		V Československu v roce 1927
	£	Převedeno na Kč v 1.000	Kč v 1.000
Tržba	199,924.938	32.788,689	1.838,164
Pohledávky			
a) v celku	8,241.913	1.351,673	63,449
b) v Anglii po odečtení rezerv . . .	4,533.052	743,420	—
Závodní podíly	92,281.003	15.104,084	76,502
Zápůjčky členské a rezervní fondy . .	17,492.832	2.869,094	305,152
Zásoby zboží	18,878.136	3.096,014	111,034
Členů	5,579.038		774,833

SROVNÁNÍ

	V Anglii			V ČSR	
	£	%	Kč	%	Kč
Průměr tržby na člena	35·84	100·—	5.879·—	100·—	2.370·—
Pohledávka na člena k tržbě v celku a)	1·47	4·1	241·—	3·5	81·9
V Anglii po odečtení rezervy b)	0·81	2·3	132·—	—	—
Průměr závodních podílů na člena . . .	16·54	100·—	2.695·7	100·—	98·7
Pohledávka na člena k záv. pod. v celku a)	1·47	8·1	241·—	82·9	81·9
V Anglii po odečtení rezervy b)	0·81	4·9	132·—	—	—
Průměr zápujček členů a rezervních fondů	3·14	100·—	514·9	100·—	406·8
Pohledávka na člena k záp. člen. a rezerv. fonde (v celku) a)	1·47	46·7	214·—	20·—	81·9
V Anglii po odečtení rezervy b)	0·81	25·6	132·—	—	—
Průměr zásob zboží na člena	3·59	100·—	572·7	100·—	143·3
Obrat skladu			11·12		16·54

<i>Nebo srovnání:</i>	v Anglii	v ČSR
Poměr pohledávky (1) na člena k tržbě a)	1:24·4	1:29·7
V Anglii po odečtení rezervy b)	1:42·9	—
Poměr pohledávky (1) na člena k závodnímu podílu a)	1:11·2	1:1·2
V Anglii po odečtení rezervy b)	1:20·3	—
Poměr pohledávky (1) na člena k záp. čl. a res. fondu a)	1:2·1	1:4·9
V Anglii po odečtení rezervy b)	1:3·9	—

Nebo srovnání:

Poměr tržby člena družstev čl. (1) k tržbě člena družstev anglických	1:2·5
Poměr závodního podílu člena družstev čl. (1) k záv. pod. člena družstev anglických	1:27·3
Poměr zápůjček a rezerv. fondů na člena družstev čl. (1) k těmže položkám člena druž. anglic.	1:1·2
Poměr zásob zboží připadající na člena družstev čl. (1) k zásobám zboží na člena družstev anglických	1:4·0
Poměr pohledávek na člena družstev čl. (1) k pohledávkám na člena družstev anglických	
a) v celku	1:2·9
b) po odečtení rezerv	1:1·4

<i>Poznámky k zásobám zboží:</i>	v Anglii	v ČSR
Roční nákup člena	Kč 5.879·—	Kč 2.370·—
Týdenní nákup člena »	113·1	» 45·6
Zásoby zboží »	572·7 (na 5 týdnů)	» 143·3 (na 3 týdny)
Sklad normální na 4 týdny by vyžadoval		
zboží v ceně »	452·4	» 182·4

Zkoumáme-li podrobněji finance anglických družstev a porovnáme úvěr poskytovaný členům s jinými položkami, vidíme, že v družstevnictví ostrovní říše britské je zase na druhé straně veliké porozumění pro základní finanční posílení družstev. Tato hmotná síla je záštitou jejich i v těžké době nynější. Těžiště finanční politiky družstevní je v závodních podílech. Stanovy dovolují členu mít až 200 podílů. Na jeden podíl počítá se pravidelně jedna libra šterlinků. Podle stavu splacených podílů z roku 1927 připadá na člena průměrně 16¹/₂ splacených podílů. V tom je dílo stále výchovy, když členové dají družstvu dostatek prostředků provozovacích, které se obracejí zase jenom k jejich vlastnímu prospěchu. Závodní podíly u nás a v Anglii jsou nejpozoruhodnější položkou. Kmenový kapitál družstev v ČSR je v celku nízký. Naše měřítko pro správný závodní podíl bylo by třeba pozměnit i závodní podíl zvýšit. Kdyby závodní podíly byly vyšší, procento pohledávek by se relativně snížilo. Ale nesnížilo by se absolutně, oč se vlastně při omezování a snížení pohledávek za zboží jedná. Rozuzlení této spletitosti je úkol, který čeká teprve na své rozřešení. Promyšlené a nepřetržité výchovy bude zapotřebí, aby úspěchu i zde bylo dosaženo. Jde tu tedy ruku v ruce snaha o kulturní povznesení konsumentů s úsilím o technický pokrok správy družstev s ohledem na řadu otázek, které se vynotily změnami celé struktury hospodářské a zvláště rozmachem družstevnictví samotného. Velká organizace vyžaduje hluboký a pevný základ.

POUŽITÁ LITERATURA:

- Catherine Webb: Industrial Co-operation. Co-operative Union, Manchester 1928.
Fred Hall: Standart Co-operative Book-keeping. Co-operative Union, Manchester 1926.
Robert Schlösser: Holyoakes Geschichte der Rochdaler Pioniere. Gepag-Verlag, Köln. 1928.
Zprávy státního úřadu statistického: Konsumní družstva v republice Československé roku 1927.

DR. LAD. STRNAD:

LAVERGNEŮV DRUŽSTEVNÍ SOCIALISM.

Dějiny lidstva jsou plny paradoxů a nelogičnosti a ani dějiny myšlení nečiní v tom výjimky. Dokazuje nám to povšechná studie družstevnictví: myšlenka družstevní jest velmi všeobecná a stará, avšak známá se všemi svými důsledky teprve málo let.

V družstevním řádě ukládá se hlavní úloha spotřebiteli, a proto Lavergne věnuje pozornost družstevnictví s hlediska spotřebitele, zabývá se pouze otázkou spotřebního družstevnictví, v němž jest družstevní princip v nejužším vztahu se spotřebitelem. Ovšem myšlenka družstevní překročuje pojetí, že jednou z osob hospodářského světa jest spotřebitel. Idea spotřebitele, odlišná od idey výrobce, je stará jako lidské myšlení, rozbírající mechanism hospodářského života. Aniž bychom zabíhali do daleké historie vidíme, že Cantillon r. 1755 ve výkladu hospodářských zjevů přikládal nejvyšší důležitost poptávce spotřebitelově a Jean Baptiste Say (1803) vyzdvihl spotřebu tak, že stala se jednou z hlavních součástí nové vědy. Osoba spotřebitelova byla však přehlížena až do r. 1872, do obnovy národohospodářské politiky psychologickou školou; v popředí byl výrobce. Ani liberálové ani socialisté neznali spotřebitele. Myšlenka spotřebitele, totiž uspokojení potřeb, jest jedna z neplodnějších a zasahuje důsledky do řádu společenského, politického i národohospodářského. Ač pojem spotřebitele je stár staletí, družstevní myšlenka objevila se teprve asi před 80 léty. Myšlenka tato jest jen oživenou a do důsledků rozvinutou myšlenkou spotřebitele, myšlenkou, že spotřebitel, který odedávna zasluhuje pouhé zdvořilé zmínky, má práva a hledí je uplatňovati, myšlenkou bohatou na praktické důsledky a přesné požadavky. Družstevní učení hlásá, že v čele hospodářského a společenského řádu má býti spotřebitel (jako v čele politického řádu občan) a nikoli výrobce nebo prostředník. Družstevnictví jest po výtce útvarem hospodářské demokracie, t. j. každý jakožto spotřebitel má právo účasti na přímé nebo nepřímé správě výrobních prostředků, nutných k výrobě předmětů jeho spotřeby a jest slušno, aby postupně získával kontrolu a vlastnictví těchto statků v poměru, jak platí za jejich služby. Postavení spotřebitele, vyžadující vybavení osoby spotřebitelovy určitými právy, jest podobno postavení lenního pána, jež vylučovalo absolutní nadřízenost. Družstevnictví přeje si sloučení vlastníka a uživatele všech hospodářských statků v jedné osobě, ovšem za použití zákonných prostředků, jsouc si vědomo jako učení evoluční, že úcta k nabytým právům jest jednou z podmínek práce a spojení. Myšlenka družstevní jest myšlenkou občanskou a proto zasahuje do politického práva. Jest základem politického práva občanského, neboť občan jest spotřebitelem veřejných služeb. Obě myšlenky, občanská i družstevní, vycházejí logicky ze všeobecné myšlenky spotřebitelovy: jako spotřebitel užívá statků hospodářských, tak občan užívá veřejných služeb. Občanská myšlenka — jak jí rozumíme — nepochází ani ze starého Říma, jenž neznal politické rovnosti a nikdy nepřiznal všem účast na řízení státu, ani ze středověkého monarchismu. Nutno ji hledati u Kalvínů XVI. stol., filosofů XVII. stol. a jejich žáků revolucionářů. Starý režim rozdělil národ na třídy (stavy) a přidělil jim určité úlohy; lidu, stavu třetímu beze cti, připadl úkol výrobce hospodářských hodnot, úkol, jehož důležitost stále vzrůstala, zatím co důležitost stavů druhých (kněží a šlechty), privilegovaných, stále klesala, až přichází historická nutnost